

Llywodraeth Cymru
Dogfen Ymgynghori

Fframwaith Cenedlaethol ar gyfer Darparu Gofal mewn Profedigaeth yng Nghymru

Dyddiad cyhoeddi: 22 Mawrth 2021
Camau gweithredu gofynnol: Ymatebion erbyn 17 Mai 2021

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.
This document is also available in English.

Trosolwg

Mae'r ymgynghoriad hwn yn gofyn am eich barn am y Fframwaith Cenedlaethol Drafft ar gyfer Darparu Gwasanaethau Profedigaeth yng Nghymru.

Sut mae ymateb

Tîm Iechyd Pobl Hŷn
Iechyd y Boblogaeth
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

Manylion cyswllt

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Tîm Iechyd Pobl Hŷn
Iechyd y Boblogaeth
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

e-bost: BereavementConsultation@gov.wales

Y Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR)

Llywodraeth Cymru fydd y rheolydd data dros unrhyw ddata personol rydych yn eu darparu fel rhan o'ch ymateb i'r ymgynghoriad. Mae gan Weinidogion Cymru bwerau statudol y byddant yn dibynnu arnynt i brosesu'r data personol hyn a fydd yn eu galluogi i wneud penderfyniadau gwybodus ynglŷn â sut i arfer eu swyddogaethau cyhoeddus. Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymdrin â nhw, neu sy'n cynllunio ymgynghoriadau yn y dyfodol. Pan fydd Llywodraeth Cymru yn cynnal dadansoddiad pellach o'r ymatebion i'r ymgynghoriad, efallai y bydd trydydd parti achrededig yn cael ei gomisiynu i wneud y gwaith hwn (ee sefydliad ymchwil neu gwmni ymgynghorol). Dim ond o dan contract y gwneir unrhyw waith o'r fath. Mae telerau ac amodau safonol Llywodraeth Cymru ar gyfer contractau o'r fath yn pennu gofynion llym ar gyfer prosesu data personol a'u cadw'n ddiogel.

Er mwyn dangos bod yr ymgynghoriad wedi cael ei gynnal yn briodol, mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw neu'ch chyfeiriad gael ei gyhoeddi, rhowch wybod i ni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn eu golygu cyn eu cyhoeddi.

Dylech hefyd fod yn ymwybodol o'n cyfrifoldebau o dan ddeddfwriaeth Rhyddid Gwybodaeth.

Os caiff eich manylion eu cyhoeddi fel rhan o'r ymateb i'r ymgynghoriad, bydd yr adroddiadau cyhoeddedig hyn yn cael eu cadw am gyfnod amhenodol. Bydd unrhyw ddata sydd gan Lywodraeth Cymru amdanoch fel arall yn cael eu cadw am dair blynedd fan bellaf.

Eich hawliau

O dan y ddeddfwriaeth diogelu data, mae gennych chi hawl:

- i gael gwybod am y data personol sy'n cael eu cadw amdanoch chi, ac i gael gweld y data hynny
- i fynnu ein bod yn cywiro gwallau yn y data hynny
- i wrthwynebu neu atal prosesu (mewn rhai amgylchiadau penodol)
- i'ch data gael eu 'dileu' (mewn rhai amgylchiadau)
- i gludo data (mewn rhai amgylchiadau)
- i gyflwyno cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, sef ein rheoleiddiwr annibynnol ar gyfer diogelu data.

I gael mwy o fanylion am yr wybodaeth y mae Llywodraeth Cymru yn ei chadw a'r ffordd mae'n cael ei defnyddio, neu os ydych chi am arfer eich hawliau o dan y Rheoliad GDPR, defnyddiwch y manylion cyswllt isod:

Swyddog Diogelu Data
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
CAERDYDD
CF10 3NQ

e-bost:

Data.ProtectionOfficer@gov.wales

Dyma fanylion cyswllt Swyddfa'r
Comisiynydd Gwybodaeth:
Wycliffe House
Water Lane
Wilmslow
Cheshire
SK9 5AF

Ffôn: 01625 545 745 neu
0303 123 1113
Gwefan: <https://ico.org.uk/>

**Ffurflen Ymateb
i'r
Ymgynghoriad**

Eich enw:

Sefydliad (os yw'n berthnasol):

e-bost / rhif ffôn:

Eich cyfeiriad:

1: A yw'n glir ar gyfer pwy mae'r fframwaith profedigaeth hwn a pham ei fod wedi cael ei ddatblygu?

YDY/NAC YDY

Os nad ydyw, rhowch wybod isod beth allwn ni ei wneud i gyflawni hyn?

2. Sut gellir darparu gwasanaethau profedigaeth yn well i bobl sydd â nodweddion gwarchoddedig a gwella eu mynediad iddynt (adran 4)?

Rhowch eich awgrymiadau isod:

3: A oes unrhyw fodelau / rhaglenni cymorth eraill (Adran 6) y dylai'r Fframwaith fod yn cyfeirio atynt?

A yw'r fframwaith yn glir wrth amlinellu cyfrifoldebau ar draws pob maes iechyd a gofal cymdeithasol ar gyfer ystyried anghenion cymorth a mynd i'r afael â bylchau mewn darpariaeth ar gyfer profedigaeth?

YDY/NAC YDY

Rhowch fanylion isod:

4: A yw'r adran Dysgu o Covid-19 (Adran 9) yn rhoi digon o sylw i'r gwersi a ddysgwyd yn ystod y pandemig, a'r camau y mae angen eu cymryd i sicrhau bod gofal a chymorth profedigaeth o ansawdd uchel ar gael i bawb sydd angen hynny yng Nghymru?

YDY/NAC YDY

Os nad ydyw, rhowch wybod isod sut gellir gwneud hyn yn gliriach a beth arall dylid ei gynnwys.

5: Sut gellir darparu gwasanaethau profedigaeth yn well i bobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig a gwella eu mynediad iddynt? (Adran 10).

Rhowch eich awgrymiadau isod:

6. A ydych yn credu y gellir cryfhau'r adran ar Hyfforddiant, Dysgu a Goruchwylio ar gyfer unigolion sy'n darparu cymorth profedigaeth ac i weithwyr proffesiynol sy'n dod i gysylltiad â phobl sydd mewn profedigaeth (Adran 11) er mwyn mynd i'r afael â materion sy'n ymwneud â'r gweithlu profedigaeth, addysg a recriwtio.

YDW/NAC YDW

Rhowch fanylion isod:

**7: A yw'r adran ar lwybrau atgyfeirio (adran 12) yn darparu digon o wybodaeth am y llwybr y gall pobl ei ddilyn i gael gafael ar gymorth mewn profedigaeth?
YDY/NAC YDY**

Os nad ydyw, rhowch fanylion ynghylch sut gellir cyflawni hyn.

8: A ddylai'r fframwaith fod yn cyfeirio at fathau eraill o hunan-reolaeth/hunan-ofal (adran 13)?

DYLAI/NA DDYLAI

Os dylai, rhowch fanylion y dulliau isod:

9. A yw'r Safonau Profedigaeth (Atodiad 1) yn nodi pa feysydd mae angen rhoi sylw iddynt er mwyn i wasanaethau cymorth profedigaeth fod yn ddiogel ac yn effeithiol wrth ddiwallu anghenion pobl sydd mewn profedigaeth? A yw'n glir pwy sy'n gyfrifol am gyflwyno'r safonau hyn?

YDY/NAC YDY

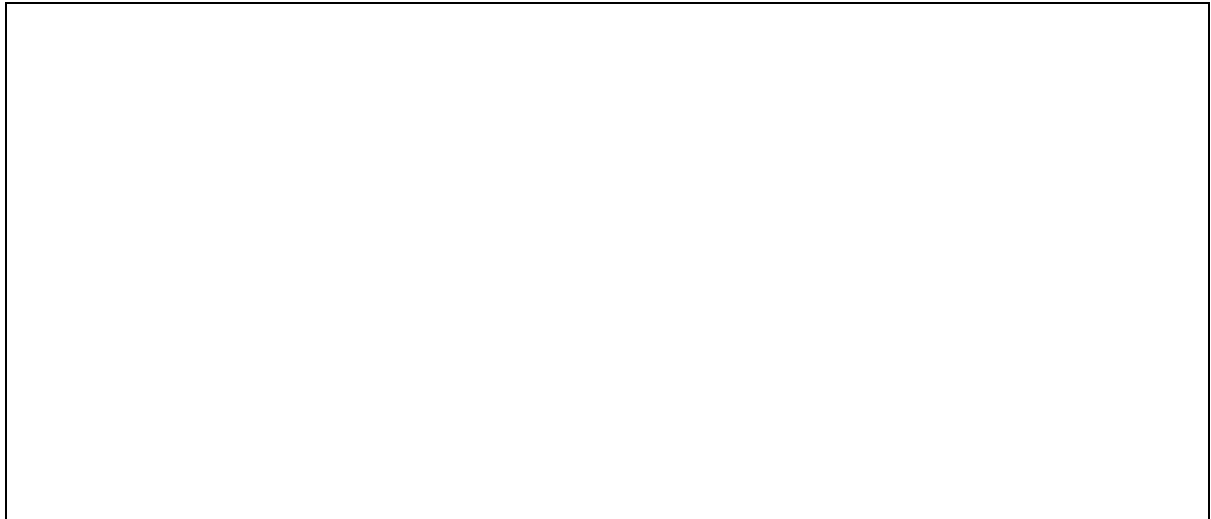
Os nad ydyw, rhowch fanylion sut gellir cyflawni hyn.

10. Rydym eisiau clywed eich safbwyntiau ynghylch sut gall Llywodraeth Cymru sicrhau bod y fframwaith/safonau profedigaeth yn cael eu monitro a'u gwerthuso'n briodol? A yw'n glir sut bydd gweithrediad y fframwaith yn cael ei fonitro i weld a fydd yn cael effaith ymarferol ar ddarparu gofal profedigaeth yng Nghymru?

Rhowch eich awgrymiadau isod:

11. Hoffem wybod eich barn am effaith y Fframwaith Cenedlaethol Drafft ar gyfer Darparu Gofal Profedigaeth yng Nghymru ar y Gymraeg, yn enwedig ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

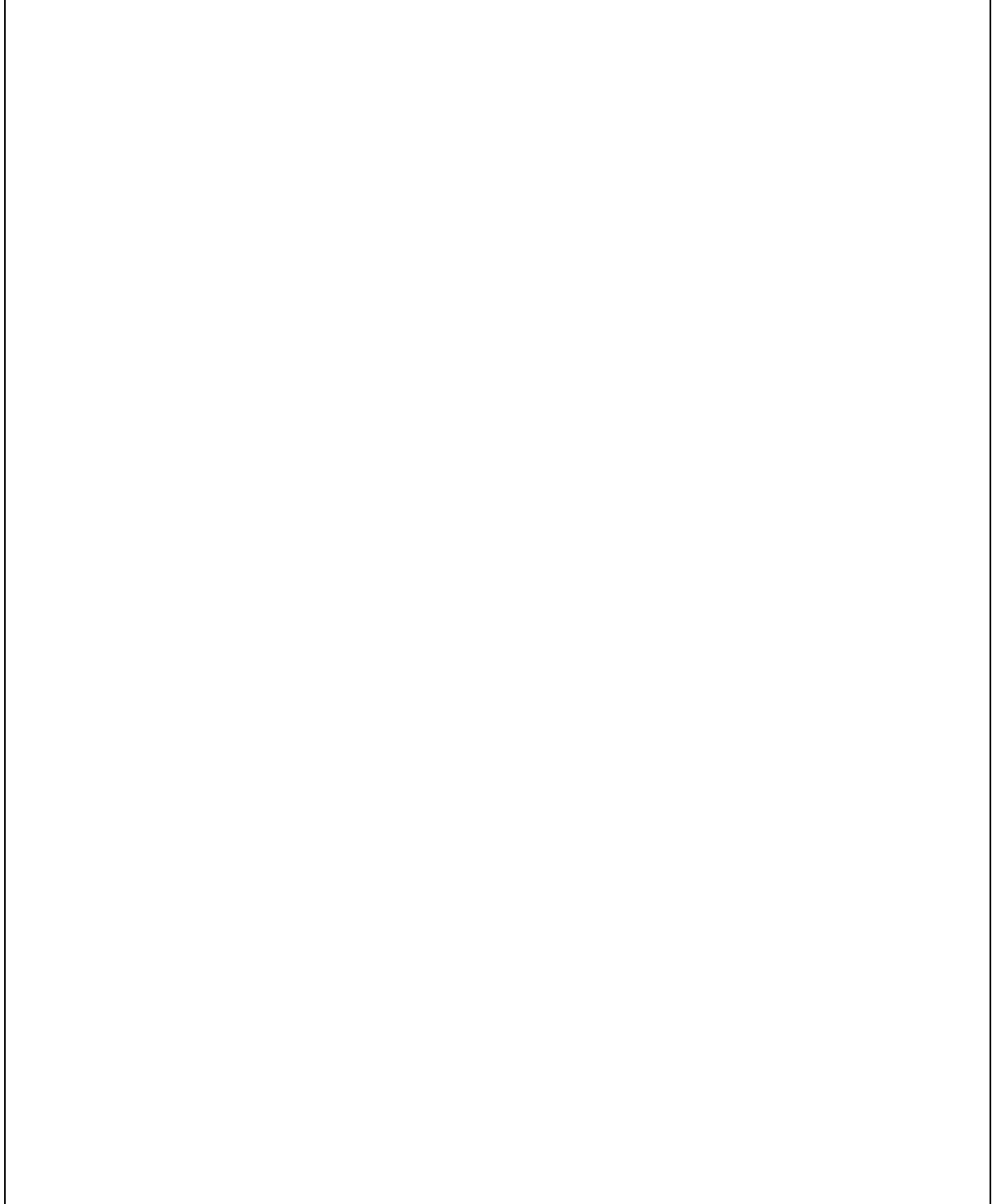
Pa effeithiau allai hyn eu cael? Sut gellid cynyddu'r effeithiau cadarnhaol, neu leihau'r effeithiau negyddol?

12: Hefyd, esboniwch sut rydych yn credu y gallai'r polisi arfaethedig Fframwaith Cenedlaethol Drafft ar gyfer Darparu Gofal mewn Galar yng Nghymru gael ei ffurfio neu ei newid er mwyn cael effeithiau cadarnhaol neu fwy o effeithiau cadarnhaol ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg ac ar beidio â thrin yr iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg, a dim effeithiau niweidiol ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg ac ar beidio â thrin yr iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

13: Rydym wedi gofyn nifer o gwestiynau penodol. Os oes gennych unrhyw faterion cysylltiedig nad ydym wedi rhoi sylw penodol iddynt, gan gynnwys unrhyw gamau gweithredu/camau nesaf sydd ar goll y dylai'r Grŵp Llywio Cenedlaethol ar gyfer Profedigaeth eu cymryd yn eich barn chi, defnyddiwch y lle hwn i roi gwybod amdanynt:

**FFRAMWAITH CENEDLAETHOL AR GYFER
DARPARU GOFAL MEWN PROFEDIGAETH YNG
NGHYMRU**

CYNNWYS

Rhagair gan Ddirprwy Weinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol

Nodau a chyd-destun y polisi

Nod y ddogfen

Datganiad o weledigaeth

Pwy sy'n gallu defnyddio'r fframwaith hwn?

Pam mae'r canllawiau hyn wedi cael eu datblygu?

Cyflwyniad

Cyd-destun Strategol

Cwmpas

Egwyddorion

Yr Angen am Gymorth mewn Profedigaeth

Modelau Cymorth Profedigaeth

Gofal mewn Profedigaeth i ddiwallu anghenion ein poblogaeth

Y Ddarpariaeth Bresennol - Arolwg Cwmpasu Gwasanaethau Profedigaeth yng Nghymru

Dysgu o Covid-19

Cymunedau Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig

Hyfforddiant, Dysgu a Goruchwylio Unigolion sy'n Darparu Cymorth mewn Profedigaeth

Cael gafael ar Gymorth mewn Profedigaeth – yr angen am Lwybrau Cyfeirio Clir

Hunan-reolaeth/Gofal

Sicrhau Canlyniadau

Cysylltiadau â gwaith / rhaglenni eraill

Camau i'w cymryd

Atodiadau

Rhagair y Gweinidog – I'w ychwanegu ar ôl yr ymgynghoriad

Nodau a chyd-destun y polisi

Nod y Ddogfen

Mae'r fframwaith hwn yn ceisio nodi sut y gallwn ni yng Nghymru ymateb i'r rheini sy'n wynebu profedigaeth ar hyn o bryd, neu sydd wedi wynebu profedigaeth yn y gorffennol. Dylai cymorth da fod ar gael i bawb sydd ei angen mewn profedigaeth. I ryw raddau, ein cyfrifoldeb ni yw hyn, p'un a yw'n cael ei ddarparu gan ein ffrindiau, ein teuluoedd, yn ein cymunedau, yn ein systemau iechyd a gofal cymdeithasol, yn y sector gwirfoddol, yn ein gwaith neu mewn mannau eraill.

Mae'n seiliedig ar awydd i sicrhau ein bod yn gwneud popeth o fewn ein gallu i gefnogi pobl mewn profedigaeth. Gallai hyn fod yn ystod y cyfnod sy'n arwain at farwolaeth, neu ar ôl marwolaeth rhywun pwysig yn eu bywydau. Y bwriad yw y bydd y fframwaith hwn yn gosod y safon ac yn gwella ansawdd, darpariaeth ac argaeledd cymorth mewn profedigaeth ledled Cymru.

Datganiad o weledigaeth

Mae Cymru'n wlad lle mae gan bawb fynediad cyfartal at ofal a chymorth o ansawdd uchel mewn profedigaeth er mwyn diwallu eu hanghenion yn effeithiol ar yr adegau hynny yn eu bywydau pan fydd eu hangen arnynt fwyaf.

Pwy sy'n gallu defnyddio'r fframwaith hwn?

Mae'r fframwaith ar gyfer comisiynwyr (byrddau iechyd ac awdurdodau lleol lle bo hynny'n berthnasol) a darparwyr gwasanaethau profedigaeth, ond bydd hefyd o ddiddordeb i Gofrestryddion, Trefnwyr Angladdau, Archwilwyr Meddygol ac unrhyw un sy'n cefnogi rhywun sy'n galaru, neu sy'n galaru ei hun.

Pam mae'r canllawiau hyn wedi cael eu datblygu?

Mae'r fframwaith hwn yn ceisio helpu comisiynwyr a darparwyr i ddeall eu cyfrifoldebau o ran sicrhau bod y boblogaeth leol yn gallu cael mynediad teg ac amserol at ofal a chymorth profedigaeth o ansawdd uchel. Mae angen i wasanaethau profedigaeth ddiwallu anghenion gwahanol gymunedau a phobl o bob oed. Mae'r fframwaith hwn yn cynnwys set o safonau profedigaeth (Atodiad 1) ac mae'n cynnig cymorth cyffredinol sy'n canolbwyntio ar gynllunio, comisiynu a darparu gwasanaethau profedigaeth.

Mae'r ddogfen hon wedi'i pharatoi gan y Grŵp Llywio Cenedlaethol ar gyfer Profedigaeth, sy'n cynnwys asiantaethau statudol a gwirfoddol sy'n gweithio gyda phobl sy'n marw, a'r rheini sy'n galaru yng Nghymru. Mae'r asiantaethau hyn wedi cymryd camau i gynnwys y rheini sydd â phrofiad uniongyrchol o brofedigaeth i fynegi eu hanghenion penodol ac i helpu i ddylunio gwasanaethau. Mae rhestr o aelodau'r Grŵp Llywio Cenedlaethol ar gyfer Profedigaeth ynghlwm yn Atodiad 2.

1. Cyflwyniad

Mae profedigaeth yn rhywbeth sy'n effeithio ar fywydau pob un ohonom ni, weithiau sawl gwaith. Mae galar, sef ein hymateb pan fydd rhywun yn marw, yn naturiol ac yn broses unigryw. Nid yw'n salwch ond mae'n gallu cael effaith ofnadwy ar bobl weithiau.

Gall ddigwydd i bobl o unrhyw oed, drwy farwolaeth person o unrhyw oed, ac mewn unrhyw le. Gall pobl alaru ar ôl marwolaeth sydyn neu gall ddigwydd yng nghyd-destun salwch sydd wedi gwaethygu. Gellir profi galar cyn marwolaeth ac yn ystod y salwch ei hun, yn syth ar ôl marwolaeth, neu ar unrhyw adeg ym mywyd y person mewn profedigaeth, waeth beth yw perthynas yr unigolyn â'r person fu farw. Bydd rhai darparwyr cymorth profedigaeth yn dod ar draws pobl sy'n profi mathau penodol o brofedigaeth, ond bydd angen i ddarparwyr eraill, yn enwedig comisiynwyr gofal profedigaeth, fod yn ystyriol o bawb sy'n cael profedigaeth i wneud yn siŵr nad oes neb yn cael ei adael allan. Yn yr ystyr hwnnw, er bod y fframwaith hwn yn cael ei gyfeirio at gomisiynwyr a darparwyr gofal profedigaeth, mae hefyd ar gyfer y bobl y mae wedi'i lunio ar eu cyfer, sef pobl sy'n cael profedigaeth.

Gall nifer o ffactorau ddylanwadu ar y ffordd rydym yn profi galar, gan gynnwys oedran, credoau diwylliannol a chrefyddol/ysbrydol a'n perthynas â'r rheini sydd wedi colli eu bywydau. Mae pob profiad o brofedigaeth wedi'i gynnwys yng nghylch gwaith y fframwaith hwn. P'un a oes gennym rwydwaith cymorth o deulu a ffrindiau, neu os rydym yn teimlo'n unig ac yn gorfod delio â thensiynau teuluol, rydym yn cydnabod bod unrhyw beth yn gallu effeithio'n sylweddol ar ein llesiant yn y tymor canolig i'r tymor hir.

Gall profedigaeth gael effaith ddifrifol ar iechyd ac ymddygiad cyffredinol person. Mae'n gallu sbarduno amrywiaeth o emosiynau a symptomau corfforol nad ydym o bosibl wedi'u profi o'r blaen, sy'n arwain atom ni'n teimlo ar goll ac yn methu â gweithredu. Mae costau, yn aml yn y tymor hir, yn gysylltiedig â chuddio galar a pheidio â chael cymorth. Gall unrhyw un o unrhyw oed ddioddef yr effeithiau negyddol hyn, o blant ifanc iawn i aelodau hynaf ein cymdeithas. Mae gofal mewn profedigaeth yn rhan o waith craidd iechyd a gofal cymdeithasol.

Mae enghreifftiau o ofal profedigaeth da mewn rhannau o Gymru. Ond mae bylchau a chyfyngiadau yn y ddarpariaeth. Mae mwy o ofal yn cael ei ddarparu mewn rhai rhannau o Gymru nag mewn rhannau eraill, ac nid yw rhai grwpiau o bobl sy'n profi profedigaeth mewn cyd-destunau penodol neu ar adegau penodol o'u bywyd wedi gallu cael y cymorth priodol ar yr adeg iawn. Mae'r fframwaith hwn yn ceisio mynd i'r afael ag annhegwch yr ymateb i brofedigaeth yng Nghymru a bydd yn cefnogi'r gwaith o ddatblygu rhwydweithiau o wasanaethau ac ymatebion eraill i helpu pobl ni waeth ble maent yng Nghymru ac ar draws yr amrywiaeth lawn o brofiadau o brofedigaeth.

Mae pobl yng Nghymru bob amser wedi ceisio gofalu am y rheini sy'n wynebu marwolaeth rhywun agos atynt. Y nod yw gwneud hyn yn well ac yn decach ledled Cymru er mwyn i fwy o bobl gael yr hyn sydd ei angen arnynt.

2. Cyd-destun Strategol

Mae Cymru lachach (2018)¹ yn nodi gweledigaeth tymor hir ar gyfer y dyfodol, sef ‘dull system gyfan ar gyfer iechyd a Gofal Cymdeithasol’ ac roedd yn galw am fodelau newydd mentrus ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol lleol di-dor ar lefel leol ar lefel leol a rhanbarthol. Roedd yn ein herio i weithio’n wahanol, nid yn unig ar draws portffolios o fewn y Llywodraeth, ond hefyd gyda’n partneriaid a’n rhanddeiliaid.

Mae ein rhanddeiliaid yn y trydydd sector a’r sector annibynnol yn gwneud cyfraniad pwysig ac mae Llywodraeth Cymru yn gwerthfawrogi cyfraniad y sectorau hyn yn y tymor hir i lesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru, ei phobl a’i chymunedau. Yn unol ag egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol², mae’r fframwaith hwn yn ei gwneud yn ofynnol i Lywodraeth Cymru a chyrff cyhoeddus eraill feddwl am effeithiau tymor hir y penderfyniadau rydym yn eu gwneud heddiw i gael yfory gwell. Mae’r ddeddfwriaeth hon yn hanfodol i ddatblygu ymateb cydlynol, cyfannol a thymor hir i ofal profedigaeth yng Nghymru.

Sefydlodd Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014³ Fyrddau Partneriaeth Rhanbarthol i *wella llesiant y boblogaeth a gwella sut mae gwasanaethau iechyd a gofal yn cael eu darparu*. Mae’r Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol yn allweddol i sicrhau bod cynigion yn cael eu cynhyrchu ar y cyd â sefydliadau’r trydydd sector a’r sector annibynnol, awdurdodau lleol a’r GIG er mwyn diwallu anghenion y boblogaeth leol.

Mae Fframwaith Cynllunio’r GIG⁴, sydd hefyd yn Gyfarwyddyd y Gweinidog i’r GIG, bob amser yn ceisio cyd-fynd â Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol a pharhau i gryfhau sut mae sefydliadau’n gweithio i gyflawni eu cynlluniau gan ddefnyddio’r pum ffordd o weithio (tymor hir, atal, integreiddio, cydweithio a chynnwys).

Mae Covid-19 wedi cael effaith fawr ar y ffordd mae gwasanaethau’r GIG a gofal cymdeithasol yn cael eu darparu. Mae hefyd wedi newid y ffordd mae’r cyhoedd yn cael gofal iechyd. Fodd bynnag, mae’r weledigaeth a nodwyd gennym yn Cymru lachach ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol di-dor yn dal yn gadarn, gyda llawer o’r ffyrdd newydd o weithio a’r dulliau arloesol wedi’u cyflwyno mewn ymateb i gynnydd cyflym y pandemig. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo o hyd i gyflawni’r trawsnewid sydd ei angen. Fodd bynnag, ers dechrau pandemig y Coronafeirws, bu ffocws cryf hefyd ar osgoi’r pedwar niwed (gweler ffigur 1 isod) sef y cyd-destun ansawdd allweddol y mae’n rhaid darparu gwasanaethau a gofal o’i fewn.

Mae’r pedwar niwed yn berthnasol i lesiant cenedlaethau’r dyfodol ond mae’r angen i atal niwed “o gyfyngiadau symud/camau cymdeithasol ehangach” hefyd yn darparu cyd-destun ehangach a thymor hirach i gynllunio ac i fuddsoddi mewn iechyd a gofal cymdeithasol.

¹ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-10/a-healthier-wales-action-plan.pdf>

² <https://gov.wales/well-being-future-generations-wales-act-2015-guidance>

³ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-05/social-services-and-well-being-wales-act-2014-the-essentials.pdf>

⁴ <https://gov.wales/nhs-wales-planning-framework-2020-2023>

Ffigur 1: Y Pedwar niwed

Yn gyntaf, drwy niwed uniongyrchol i unigolion a theuluoedd yn sgil Covid-19 a chymhlethdodau eraill, gan gynnwys i'r rheini sy'n datblygu clefydau difrifol ac sydd mewn rhai achosion yn marw neu'n cael profedigaeth o ganlyniad i hynny.

Yn ail, y niwed a achosir pe byddai gwasanaethau gan gynnwys y GIG yn cael eu llethu oherwydd cynnydd sydyn yn y galw gan gleifion sydd â Covid-19 ar ysbytai, cyfleusterau gofal critigol a gwasanaethau allweddol eraill.

Yn drydydd, niwed yn sgil salwch nad yw'n gysylltiedig â Covid, er enghraifft os nad yw unigolion yn ceisio sylw meddygol am eu salwch yn gynnar a bod eu cyflwr yn gwaethygu, neu'n ehangach, yn sgil newidiadau angenrheidiol i'r ffordd mae gwasanaethau'r GIG yn cael eu darparu yn ystod ac ar ôl y pandemig yng Nghymru, o ganlyniad i ohirio gweithgareddau nad ydynt yn hanfodol.

Yn olaf, niwed economaidd-gymdeithasol a niwed cymdeithasol eraill fel yr effaith economaidd ar rai grwpiau economaidd-gymdeithasol o beidio â gallu gweithio, effeithiau ar fusnesau o fod ar gau neu wynebu gostyngiad yn y galw gan gwsmeriaid, niwed seicolegol i'r cyhoedd o ganlyniad i gadw pellter cymdeithasol a llawer mwy.

Mae Fframwaith Cynllunio'r GIG yn disgwyl y bydd dull eang o atal yn cael ei ddefnyddio ym mhob agwedd ar gynllunio. Mae hyn yn cael ei gefnogi gan bolisi Llywodraeth Cymru sydd wedi'i nodi o safbwynt ataliol.

Yn y pen draw, bydd dulliau ataliol o ymdrin â phob math o heriau iechyd corfforol a meddyliol a chymorth llesiant yn atal cyflyrau a salwch rhag gwaethygu. Dylai darparwyr iechyd a gofal cymdeithasol ystyried cyfleoedd a fydd yn cefnogi cenedlaethau'r dyfodol ac yn sail ar gyfer darparu gwasanaethau yn y dyfodol.

Ein nod yw cymryd camau sylweddol i newid ein hagwedd o drin i atal. Y weledigaeth a sefydlwyd gennym yn Cymru lachach yw canolbwyntio mwy ar atal ac ar ymyriadau cynnar. Ar gyfer profedigaeth, mae hyn yn golygu darparu gofal a chymorth profedigaeth priodol i bobl, gan fod oedi'n gallu cyfrannu at ddatblygu galar mwy cymhleth.

Mae'r blaenoriaethau a fydd yn cael eu cyflawni drwy'r fframwaith profedigaeth yn parhau i gefnogi egwyddorion gofal iechyd darbodus sy'n seiliedig ar werth⁵, gan ganolbwyntio ar ofal integredig sy'n cael ei gydgyhyrchu, sy'n canolbwyntio ar y person ac sy'n cael

⁵ <https://vbhc.nhs.wales/>

ei ddarparu mewn ffordd sydd wedi cael ei llywio gan ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr.

3. Cwmpas

Mae profedigaeth yn digwydd mewn perthynas â marwolaeth person lle bynnag a phryd bynnag y bydd yn digwydd. At ddibenion y fframwaith hwn, mae'n cynnwys profedigaeth cyn marwolaeth (ymateb â galar cyn i rywun farw, sydd weithiau fel galar rhagweledol) ac mae'n cynnwys profiad unrhyw un o brofedigaeth, beth bynnag fo'i berthynas â'r person sy'n marw. Mae'n cynnwys profedigaeth oherwydd marwolaeth unrhyw berson, gan gynnwys y rheini sy'n marw cyn genedigaeth.

Mae'n cynnwys pob math o brofedigaeth a phrofedigaeth cyn marwolaeth, lle bynnag a phryd bynnag y digwyddodd y brofedigaeth, a beth bynnag fo amgylchiadau'r farwolaeth. Bydd cymorth yn cael ei ddarparu i blant, pobl ifanc ac oedolion o bob oed heb gyfyngiadau, a rhaid iddo ddiwallu anghenion pobl o bob cymuned a chefnidir.

Dylid gwneud pob ymdrech i sicrhau bod y cymorth sy'n cael ei gynnig yn cydnabod diwylliant a chredoau'r person sy'n cael profedigaeth, gan gynnwys cydnabod arwyddocâd y ffydd, neu'r credoau crefyddol neu ysbrydol, sydd gan yr unigolyn neu'r teulu.

4. Egwyddorion

Dylai Cymru fod yn wlad:

- Lle mae pobl sy'n cael profedigaeth yn cael eu trin â thosturi, empathi a charedigrwydd, ac yn wlad lle mae pawb yn ystyried, parchu ac yn gwrandao ar eu dymuniadau, eu dewisiadau a'u credoau. Lle mae profedigaeth cyn marwolaeth yn cael ei gydnabod hefyd, er mwyn cynnig cymorth cyn y farwolaeth lle bynnag y bo modd.
- Lle mae anghenion pobl a'r ffordd maent yn ymateb i alar yn cael ei chydnabod fel rhywbeth sy'n wahanol ar wahanol adegau (ee yr angen am gymorth ymarferol a / neu gymorth emosiynol). Efallai y bydd angen i bobl ddychwelyd sawl gwaith i gael y mathau gwahanol hyn o gymorth ar ôl profedigaeth.
- Lle mae cymorth ar gael i wybod ble i droi am gymorth ychwanegol pan fydd ei angen. Dylai hyn fod ar gael i bobl y mae unrhyw achos o farwolaeth yn effeithio arnynt, ar adeg ac mewn man lle gallant gael gafael arno'n hawdd.
- Lle mae anghenion pobl sy'n galaru a phobl sydd â nodweddion gwarchoddedig, fel yr amlinellir yn Neddf Cydraddoldeb 2010, Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (oed, anabledd, ailbennu rhywedd, priodas neu bartneriaeth sifil, beichiogrwydd a mamolaeth, hil, crefydd neu gred, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol) yn cael eu cydnabod;

5. Yr Angen am Gymorth Profedigaeth

Mae profiad pob person o brofedigaeth yn wahanol, ond i rai, mae'r emosiynau eithafol y gallant eu teimlo wrth alaru, gan gynnwys sioc, dicter, euogrwydd, gwacter a diffyg

pwrpas, ynghyd â theimladau corfforol sy'n cynnwys newidiadau yn eu hawydd am fwyd, colli pwysau neu roi pwysau ymlaen, diffyg cwsg, a phyliau emosiynol yn gallu eu llethu. Gwyddom fod problemau galar heb eu datrys yn gallu arwain at anawsterau iechyd meddwl difrifol i rai pobl ac mae'n ffactor risg ar gyfer hunanladdiad. Mae helpu pobl sy'n cael profedigaeth i ddeall y teimladau hyn a dysgu sut mae ymdopi â nhw o ddydd i ddydd yn rhan bwysig o'u helpu ar yr adeg anoddaf yn eu bywydau.

Mae llawer o bobl yn ystyried y gallai cefnogaeth teulu a ffrindiau neu gydweithwyr fod yn ddigon i'w galluogi i oresgyn ymdeimlad dinistriol o golled dros amser. Ar gyfer rhai, efallai y bydd angen cymorth profedigaeth ychwanegol a / neu fwy arbenigol. Efallai fod rhesymau amlwg dros yr angen hwn, fel amgylchiadau'r brofedigaeth, natur y berthynas â'r person sydd wedi marw, neu straen yn yr amgylchedd economaidd a achosir gan densiynau teuluol neu deimlo'n unig. Ar gyfer rhai teuluoedd, yn enwedig y rheini sydd â phlant a phobl ifanc, efallai fod y teulu'n cael trafferth sgwrsio am yr hyn sydd wedi digwydd a deall sut mae plant yn ymdopi â galar. Ar gyfer rhai, ni fydd rheswm clir ond bydd dal angen cymorth arnynt.

Dylai pawb fod yn ymwybodol o'r cymorth sydd ar gael a dylent allu cael gafael ar y cymorth sydd ei angen arnynt, ar adeg ac mewn ffordd sydd orau iddynt. Ar gyfer rhai, gall methu â chael gafael ar y cymorth hwn yn brydlon arwain at alar estynedig ac anhwylderau iechyd meddwl, gan gynnwys iselder, gorbryder, camddefnyddio sylweddau (yn cynnwys alcohol), hunan-niweidio a risg uwch o hunanladdiad. I blant a phobl ifanc, gall arwain at ymddygiad peryglus, problemau ymddygiad, gwrthod mynd i'r ysgol, anhwylderau bwyta a chanlyniadau iechyd meddwl gwael.

Gall cael effaith aruthrol ar fywyd teuluol a pherthnasoedd y person mewn profedigaeth hefyd, a dylai'r teulu cyfan, sef pawb y mae'r brofedigaeth yn effeithio arnynt, gan gynnwys ffrindiau agos neu ofalwyr personol, gael mynediad at gymorth pan fydd ei angen arnynt. Rhaid i ni hefyd ystyried sut rydym yn cefnogi unigolion sy'n profi marwolaeth neu brofedigaeth fel rhan o'u gwaith fel staff iechyd a gofal, swyddogion yr heddlu a staff angladdau.

6. Modelau Cymorth Profedigaeth

Mae nifer o fodolau/fframweithiau profedigaeth ar gyfer oedolion a phlant sy'n nodi amrywiaeth o ddulliau o ddarparu gofal a chymorth mewn profedigaeth. Mae'r Arolwg Cwmpasu Profedigaeth⁶ a gynhaliwyd gan Ganolfan Ymchwil Gofal Lliniarol Marie Curie, Prifysgol Caerdydd, a Chanolfan Ymchwil Canser Cymru wedi defnyddio model tair cydran isod y Sefydliad Cenedlaethol dros Iechyd a Rhagoriaeth Glinigol (NICE).

Y Model Tair Cydran

Mae NICE yn amlinellu model tair cydran ar gyfer cymorth mewn profedigaeth, wedi'i ategu gan ddull iechyd cyhoeddus o ymyriadau cyffredinol / dethol neu wedi'u targedu:

- Cydran 1 (cyffredinol): lle cynigir gwybodaeth am brofiad o brofedigaeth a lle mae pobl yn cael eu cyfeirio at gymorth pellach y gellir ei ddarparu fel rhan o sgwrs, yn ysgrifenedig (taflenni / taflenni ffeithiau) neu drwy adnoddau ar-lein. Y bwriad yw

⁶ <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-12/scoping-survey-of-bereavement-services-in-wales-report.pdf>

helpu pobl mewn profedigaeth i ddeall, er bod taith galar pawb yn unigryw, mae rhai emosiynau a nodweddion corfforol yn ymateb cwbl arferol i'r golled maent wedi'i phrofi. Dylai'r adnoddau hyn helpu i godi ymwybyddiaeth a helpu person i wybod pryd i ofyn am gymorth pellach.

- Cydran 2 (dethol neu wedi'i dargeddu): yn rhoi cyfleoedd i bobl fyfyrion ynghylch eu galar mewn ffordd fwy ffurfiol. Gall gynnwys sesiynau unigol neu grŵp, cefnogaeth gan gymheiriaid, grwpiau o ffrindiau, a / neu grwpiau penodol sy'n ymwneud â'r math o brofedigaeth, ee hunanladdiad.
- Cydran 3 (dynodedig): yn cynnwys ymyriadau arbenigol a allai gynnwys gwasanaethau iechyd meddwl, cymorth seicolegol a chwnsela arbenigol

Mae'r fframwaith hwn yn cwmpasu'r holl gydrannau hyn o ran y gofal sydd ei angen ar bobl sydd wedi cael profedigaeth yng Nghymru. Mae'n bwysig nodi sut mae pob categori'n dibynnu ar ei gilydd – os nad oes digon o gapasiti ar gael ym mhob cydran, gallai'r cydrannau eraill gael eu llethu.

Modelau neu Raglenni Cymorth Eraill

Mae rhaglenni neu fodolau cymorth tebyg yn bodoli, yn enwedig mewn perthynas ag anghenion plant, pobl ifanc a'u teuluoedd/gofalwyr sydd mewn profedigaeth. Mae nifer o'r enghreifftiau hyn sy'n seiliedig ar dystiolaeth ar gael yn Atodiad 3.

7. Gofal mewn Profedigaeth i ddiwallu anghenion ein poblogaeth

Er bod gofal anffurfiol ffrindiau, teuluoedd ac aelodau o'r gymuned yn amhrisiadwy, rydym yn cydnabod bod rhai pobl yn byw ac yn galaru mewn sefyllfaoedd lle nad yw'r cymorth hwn ar gael iddynt neu lle nad yw'r cymorth yn gallu diwallu eu hanghenion. Un agwedd ar ddull iechyd y cyhoedd o gefnogi profedigaeth yn well yng Nghymru yw annog gwerthoedd ac egwyddorion cymuned dosturiol.

Mae'r gofal y mae pobl sy'n cyrraedd diwedd eu hoes a'r rheini sy'n gofalu amdanynt yn ei gael yn rhan allweddol o Gymru Garedig⁷ ac mae cefnogi'r rhai sydd wedi cael profedigaeth yn rhan bwysig o'r gwaith hwn.

Mae *Clymu Cymunedau – strategaeth ar gyfer mynd i'r afael ag unigrwydd ac arwahanrwydd cymdeithasol a chreu cysylltiadau cymdeithasol cryfach (2020)*⁸ Llywodraeth Cymru yn cefnogi uchelgais Llywodraeth Cymru ymhellach, gan weithio gyda phartneriaid statudol a phartneriaid yn y trydydd sector *i wneud Cymru'r Wlad Dosturiol gyntaf y byd*.

⁷<https://www.dyingmatters.org/wales>

⁸ https://llyw.cymru/unigrwydd-ac-ynysigrwydd-cymdeithasol-cysylltu-cymunedau?_ga=2.224664669.673537908.1615803128-1328832431.1605532637

Mae'n cydnabod yr angen, fel un o'i Blaenoriaethau ar gyfer Gweithredu, i godi proffil unigrwydd ac arwahanrwydd cymdeithasol fel rhan o Gronfa Unigrwydd ac Arwahanrwydd Cymdeithasol £1.4 miliwn dros y tair blynedd nesaf. Mae hefyd yn nodi sut gall profedigaeth fod yn un o'r digwyddiadau mewn bywyd sy'n arwain at bobl yn teimlo'n unig neu'n profi arwahanrwydd cymdeithasol.

Mae *Grŵp Llywio Cymru Garedig*, sy'n cynnwys amrywiaeth o sefydliadau statudol a thrydydd sector, yn ymgysylltu ag amrywiaeth o fentrau allweddol gan gynnwys Cymunedau Ymarfer, rhagnodwyr cymdeithasol, cysylltwyr cymunedol a gwaith gan y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol, Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus a sefydliadau eraill i ddatblygu modelau cymuned dosturiol.

Mae cysylltiadau clir rhwng sefydlu Cymru Garedig a darparu cymorth cymunedol i bobl mewn profedigaeth yng Nghymru. Bydd rôl y Fforymau Gwerth Cymdeithasol, gyda chefnogaeth y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol, yn allweddol wrth geisio canfod, gwella a chynnal y cymorth mae cymunedau'n gallu ei gynnig i'w trigolion mewn profedigaeth. Mae pwysigrwydd cefnogi ymatebion anffurfiol fel hyn yn glir yn y dystiolaeth sydd eisoes ar gael ynghylch y ffyrdd mae llesiant yn cael ei wella drwy gysylltiad cymdeithasol. Bydd manteision y gwaith hwn yn cynnwys y gallu i dargedu a gwneud y defnydd gorau o'r adnoddau sydd ar gael gan wasanaethau statudol a gwasanaethau arbenigol.

Dylai gofal sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn fod yn gyfannol a chynnwys dimensiwn ysbrydol, bugeiliol a chrefyddol lle mae hynny'n ofynnol gan y person (Safonau Iechyd a Gofal Cymru 2015⁹, t.8). Mae gofal ysbrydol yn mynd i'r afael â'r dimensiwn salwch, anabledd, dioddefaint, ac yn fwyaf pwysig, profedigaeth sy'n mynd y tu hwnt i'r presennol a'r corfforol. Mae caplaniaeth yn darparu gofal ysbrydol arbenigol (Safonau ar gyfer Gwasanaethau Gofal Ysbrydol yn y GIG yng Nghymru 2010) ond, yn bwysicach, mae'n rhaid cysylltu neu gysylltu â gwasanaethau sefydliadau gofal iechyd a chymunedau ffydd/bugeiliol yng Nghymru.

8. Y Ddarpariaeth Bresennol - Arolwg Cwmpasu Gwasanaethau Profedigaeth yng Nghymru

Yn 2019, cynhaliwyd Arolwg Cwmpasu Profedigaeth yng Nghymru gan Ganolfan Ymchwil Gofal Lliniarol Marie Curie, Prifysgol Caerdydd a Chanolfan Ymchwil Canser Cymru, a ariannwyd gan y Bwrdd Gofal Diwedd Oes yng Nghymru.

Canfu'r arolwg bod y cymorth profedigaeth sydd ar gael yn amrywio'n sylweddol ledled Cymru. Yn ôl y canfyddiadau, roedd bylchau yn y ddarpariaeth o wasanaethau profedigaeth i oedolion, plant a phobl ifanc, yn enwedig ar ôl colli plant, babanod, colli babi yn ystod beichiogrwydd a marw-enedigaeth. Mae bylchau hefyd yn y ddarpariaeth o gymorth ym mhob un o gydrannau NICE uchod, gan gynnwys mynediad at gymorth arbenigol.

Roedd y prif bwyntiau fel a ganlyn:

⁹<https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-05/safonau-iechyd-a-gofal-ebrill-2015.pdf>

Fframwaith Cenedlaethol: datblygu fframwaith cenedlaethol ar gyfer darparu gofal mewn profedigaeth yng Nghymru. Byddai hyn, yn ei dro, yn hwyluso'r canlynol:

Blaenoriaethu Gofal mewn Profedigaeth: blaenoriaethu cymorth profedigaeth ar lefel sefydliadol a rhanbarthol.

Tegwch a mynediad at gymorth priodol: argaeledd mathau a lefelau priodol o gymorth sy'n ymateb i anghenion lleol ac sy'n cynnwys cydbwysedd effeithiol o ddarpariaeth gymunedol anarbenigol ac ymyrraeth broffesiynol arbenigol.

Atgyfeirio ac Asesu Risg: Sefydlu llwybrau cyfeirio clir a dulliau o asesu risg / anghenion. Gallai datblygu a chynnal cyfeiriadur o'r ddarpariaeth profedigaeth sydd ar gael wella'r broses atgyfeirio a mynediad at gymorth lleol priodol.

Hyfforddi a Dysgu: Gwell mynediad at hyfforddiant i staff a gwirfoddolwyr a rhannu arbenigedd ac arfer da rhwng darparwyr gwasanaethau lleol *Gwerthuso ac Asesu:* Gwella sut mae gwasanaethau'n cael eu gwerthuso a'u hasesu, a nodi goblygiadau o ran gwella a buddsoddi mewn gwasanaethau. Gellid ystyried setiau priodol o safonau i'w defnyddio fel offer archwilio a gwella ansawdd, a phennu mesurau a dulliau addas ar gyfer gwerthuso sut mae gwasanaethau'n effeithio ar ddefnyddwyr gwasanaeth.

9. Dysgu o Covid-19

Mae effaith Covid-19, gyda grwpiau "agored i niwed" yn cael eu gwarchod yn ystod y don gyntaf, cyflwyno cyfyngiadau symud lleol a chyfyngiadau angenrheidiol ar gwrdd â ffrindiau a theulu wedi achosi lefelau uwch o orbryder. Ar ben hynny, mae newidiadau i bolisiau ymweld ar draws lleoliadau gofal a chleifion mewnol wedi cyfyngu ar eu cyswllt ag anwyliaid cyn ac yn ystod marwolaeth, gan gymhlethu gofal diwedd oes a chyfrannu at drawma'r rhai sydd mewn profedigaeth. Mae'r cyfyngiadau hefyd wedi effeithio ar y ffordd mae gofal mewn profedigaeth yn cael ei ddarparu, gan gynnwys ar draws gwasanaethau amenedigol. Yn anffodus, mae llawer o bobl eisoes wedi marw. Ar adeg ysgrifennu'r ddogfen hon, nid ydym yn gwybod beth fydd yr effaith lawn ond rydym yn gwybod rhywfaint am yr hyn y gallwn ei ddysgu o'r cyfnod hwn.

Mae Prifysgol Caerdydd yn arwain ymgyrch ledled y DU, sef Astudiaeth '*Supporting People Bereaved during Covid-19*', sy'n ymchwilio i brofiadau o brofedigaeth, anghenion cymorth a darpariaeth cymorth yn ystod y pandemig. Mae canlyniadau interim wedi dangos natur eithriadol o anodd profedigaeth mewn pandemig a'r gyfres unigryw o heriau y mae pobl sy'n galaru yn ystod y pandemig hwn yn eu profi. Gall peidio â threulio amser gyda'u hanwyliaid cyn iddynt farw, y cyfyngiadau ar faint o bobl sy'n gallu mynd i angladdau a pheidio â gallu cysuro rhywun fod yn dorcalonnus i bobl sy'n galaru a'u teuluoedd. Mae galar, sydd eisoes yn broses unig, yn dod yn rhywbeth y mae pobl yn gorfod ei brofi ar eu pen eu hunain heb gyswllt gan ffrindiau a theulu. Ar gyfer llawer o gymunedau, mae cyswllt cymdeithasol yn elfen hanfodol o ddefodau profedigaeth sy'n caniatáu i bobl fynegi galar a chefnogi'r rheini sydd mewn profedigaeth. Mae hyn wedi bod yn anodd iawn yn ystod y pandemig.

Roedd rhai pobl mewn profedigaeth yn credu y byddai marwolaeth eu hanwyliaid wedi gallu cael ei hosgoi. Mae hyn, ynghyd ag amrywiaeth o emosiynau gan gynnwys dicter a rhwystredigaeth, ac euogrwydd mewn rhai achosion y gallent nhw eu hunain fod wedi trosglwyddo'r clefyd i'w hanwyliaid, yn achosi mwy o drallod.

Mae'r holl ffactorau hyn yn cael effaith barhaol ar alar pobl ac mae perygl y gallai'r unigrwydd hwn y mae llawer o bobl yn ei brofi yn yr amgylchedd presennol arwain at unigrwydd cronig. Dangosodd ychydig dros hanner y cyfranogwyr yn yr astudiaeth lefelau "difrifol" (28%), neu "uchel" (24%) o fregusrwydd mewn galar, ynghyd ag angen uchel / gweddol uchel am gymorth mewn chwe maes seico-emosiynol. Roedd y rhain yn cynnwys; delio â theimladau am fod heb eu hanwyliaid (51%) a'r ffordd y bu iddynt farw (62%); teimladau o orbryder ac iselder (55%); mynegi teimladau a chael eu deall gan eraill (55%); teimlo'n gyfforddus ac yn dawel eu meddwl (53%) ac unigrwydd ac arwahanrwydd cymdeithasol (53%).

Mae'r ffenomena hyn wedi amlygu'r angen am gymorth mewn profedigaeth yn fwy nag erioed. Fodd bynnag, gwyddom fod pobl hefyd yn cael trafferth cael gafael ar gymorth, am resymau fel rhestrau aros hir, diffyg cymorth priodol a theimlo'n anghyfforddus yn gofyn am gymorth neu ddim yn gwybod sut mae cael gafael ar gymorth. Wrth geisio gwella gofal mewn profedigaeth, mae'n rhaid i ni ddysgu o'r profiadau hyn.

Yn ystod y pandemig, mae llawer o ddarparwyr cymorth mewn profedigaeth wedi newid i ddarparu cymorth dros y ffôn neu ar-lein yn hytrach nag wyneb yn wyneb neu mewn grwpiau. Efallai nad hwn yw'r model sy'n cael ei ffafrio gan bobl mewn profedigaeth, ond dyma'r model cymorth ar gyfer y dyfodol agos er mwyn atal a rheoli'r haint ar gyfer y person mewn profedigaeth a'r sawl sy'n darparu'r cymorth.

Mae Adroddiad y *National Bereavement Alliance, Covid19: the response of voluntary sector bereavement services* hefyd yn tynnu sylw at effaith y pandemig ar alar a phrofedigaeth. Mae'r prif ganfyddiadau'n cynnwys y cynnydd mewn cymhlethdod o ran marwolaethau, ac o ganlyniad, cynnydd yn lefelau trallod y bobl mewn profedigaeth, anawsterau o ran cael mynediad at lefelau cyffredin o gymorth (ee teulu a ffrindiau) oherwydd gofynion cadw pellter cymdeithasol sy'n arwain at fwy o arwahanrwydd ac unigrwydd, a diffyg capasiti mewn gwasanaethau profedigaeth.

Yn ystod y pandemig, rydym wedi dysgu bod y rheini sydd â chyflyrau isorweddol a'r rheini sy'n byw mewn ardaloedd sydd â lefelau uchel o amddifadedd wedi dioddef yn anghymesur. Dylai'r hyn a ddysgwn o Covid-19 ddarparu'r sylfeini i weithredu mentrau ataliol sy'n gallu dylanwadu ar leihau'r pedwar niwed. Mae angen i gymorth profedigaeth fod yn un o'r elfennau craidd mewn strategaeth sydd wedi'i chydlynu'n genedlaethol ar yr ymateb i bandemig.

10. Cymunedau Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig

Canfu adroddiad Is-grŵp Economaidd-gymdeithasol Covid-19 BAME¹⁰, a gadeiriwyd gan yr Athro Emmanuel Ogbonna, er bod pandemig y coronafeirws wedi codi ofn ac wedi arwain at risgiau eang i fywydau a bywoliaethau cymunedau ledled Cymru ac ar draws y byd, mae'r effeithiau ar grwpiau Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig wedi bod yn arbennig o ddifrifol. Mae aelodau o gymunedau lleiafrifoedd ethnig yn dal clefyd Covid-19 ac yn marw ohono i raddau anghymesur, gydag ystadegau sydd ar gael yn awgrymu bod grwpiau o Bobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig ym Mhrydain hyd at ddwywaith yn fwy tebygol o farw o'r clefyd na phobl wyn ym Mhrydain.

¹⁰<https://gov.wales/sites/default/files/publications/2020-06/first-ministers-bame-covid-19-advisory-group-report-of-the-socioeconomic-subgroup.pdf>

Mae'r marwolaethau hyn wedi cynyddu yn sgil y tarfu a achosir gan gyfyngiadau Covid-19 o ran yr adnoddau cymunedol a fyddai ar gael iddynt fel arfer i gael cymorth anffurfiol. Nid yw llawer o deuluoedd wedi gallu ymweld ag anwyliaid sy'n marw, maent wedi gorfod galaru ar eu pen eu hunain yn ystod y cyfyngiadau symud ac wedi profi tarfu poenus i angladdau a defodau marwolaeth traddodiadol.

Mae'r Grŵp Trawsbleidiol ar hosbisau a gofal lliniarol wedi clywed yn uniongyrchol gan ddarparwyr gwasanaethau profedigaeth ac arweinwyr o gymunedau pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig ledled Cymru yn eu cyfarfod ar 20 Ionawr 2021. Roedd y neges gan arweinwyr cymunedol yn glir: nid yw gwasanaethau profedigaeth bob amser yn cael eu hystyried yn hygyrch i bobl o gymunedau amrywiol, er gwaethaf ymdrechion gwasanaethau profedigaeth i sicrhau bod eu gwasanaethau ar gael i bawb. Dywedodd arweinwyr cymunedol fod angen gwasanaethau profedigaeth ac iechyd meddwl wedi'u teilwra yn aml i gefnogi pobl o gymunedau lleiafrifoedd ethnig ac y dylai pobl o gymunedau lleiafrifoedd ethnig fod yn rhan o'r broses o ddylunio gwasanaethau profedigaeth, gan ddefnyddio dull cydgynhyrchiol.

Mae safbwyntiau a phrofiadau tebyg yn cael eu disgrifio mewn cyhoeddiad diweddar gan *BAMEStream*, sy'n adrodd ar ganlyniadau arolwg o wasanaethau iechyd meddwl pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn y DU yn ystod y pandemig. Mae'r adroddiad yn nodi'r galw cynyddol am gymorth profedigaeth a ddarperir gan fudiadau pobl Dduon, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig, yn ogystal â'r angen i therapyddion Profedigaeth a darparwyr gwasanaethau gael hyfforddiant cymhwysedd diwylliannol gyda sicrwydd ansawdd. Nodir hefyd yr angen i rannu ymchwil ac arferion da yng nghyswllt darpariaeth cymorth ethnigrydd a phrofedigaeth.

Nod yr Astudiaeth '*Supporting People Bereaved during Covid-19*' y cyfeirir ato yn adran 9 uchod yw deall mwy am brofiadau o brofedigaeth ac anghenion cymorth pobl o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig. Cymerodd pedwar deg o gyfranogwyr o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig ran yn yr arolwg, gyda chyfweiliadau dilynol wedi'u trefnu i archwilio profiadau'n fwy manwl. Bydd ymchwil gyda gwasanaethau profedigaeth y sector gwirfoddol hefyd yn edrych ar y ddarpariaeth gymorth yng nghyswllt grwpiau lleiafrifol. Un o brif nodau'r astudiaeth yw nodi argymhellion i sicrhau bod cymorth teg ar gyfer profedigaeth yn cael ei ddarparu ledled y DU.

Mae angen i ddarparwyr a Chomisiynwyr gwasanaethau profedigaeth ymgysylltu â chymunedau lleiafrifoedd ethnig er mwyn mynd i'r afael â'r annhegwch o ran gofal ac i drafod pa lefel o gymorth profedigaeth sydd ei hangen.

11. Hyfforddiant, Dysgu a Goruchwylio Unigolion sy'n Darparu Cymorth mewn Profedigaeth

Dylai'r holl wirfoddolwyr a staff ffurfiol sy'n dod i gysylltiad â phobl mewn profedigaeth feddu ar yr hyfforddiant a'r profiad perthnasol ar gyfer lefel y cymorth maent yn ei darparu (gweler Atodiad 1, adran 1.2 i gael rhagor o fanylion am y mathau o gymorth a'r safonau gofynnol). Bydd hyn yn cynnwys hyfforddiant cychwynnol mewn sgiliau gwrando, cefnogi'r rhai sydd mewn profedigaeth, canfod a darparu'r lefel gywir o gymorth ar yr adeg honno, canfod lle gallai fod angen rhagor o gymorth arbenigol, ee ar gyfer galar mwy

cymhleth a chyflyrau iechyd meddwl eraill fel Anhwylder Straen Wedi Trawma. Rhaid darparu hyfforddiant diogelu i'r holl staff a gwirfoddolwyr.

Dylid nodi'r anghenion hyfforddi i sicrhau bod staff a gwirfoddolwyr yn meddu ar y sgiliau a'r arbenigedd angenrheidiol, gan gydnabod y gallai hyn alw am hyfforddiant mewn sgiliau eraill, nid dim ond sgiliau cwnsela. Dylid monitro pob hyfforddiant i sicrhau ei fod yn bodloni'r safon ansawdd ofynnol.

Dylai fod gan bob darparwr fecanweithiau ar waith i adolygu sgiliau a chymhwysedd eu staff a'u gwirfoddolwyr yn rheolaidd, ynghyd â rhaglen reolaidd o Ddatblygiad Proffesiynol Parhaus i roi sgiliau newydd iddynt, datblygu'r ddarpariaeth gymorth mewn profedigaeth, ac er mwyn nodi lle mae angen rhagor o hyfforddiant.

Mae Safonau Gwasanaeth Gofal Profedigaeth¹¹ (datganiad 4) hefyd yn tynnu sylw at yr angen i ddarparu mynediad at gymorth a goruchwyliaeth i sicrhau arferion gweithio diogel a rhoi'r cyfle i staff a gwirfoddolwyr gydnabod effaith y gwaith hwn arnynt. Gan ddibynnu ar lefel y gwasanaeth a ddarperir a sgiliau'r darparwr, dylid goruchwyllo'n unol â'r cyrff rheoleiddio ac yn unol â Safonau Gwasanaeth Gofal Profedigaeth.

Fel rhan o'r gwaith o weithredu'r Fframwaith Profedigaeth a pharhau i'w gefnogi, bydd fforwm yn cael ei sefydlu i rannu profiadau, syniadau, arferion da a'r dysgu.

12. Cael gafael ar Gymorth mewn Profedigaeth – yr angen am Lwybrau Cyfeirio Clir

Mae angen i bobl mewn profedigaeth a'u teuluoedd sy'n chwilio am gymorth allu cael gafael ar yr wybodaeth ddiweddaraf am yr amrywiaeth o gymorth sydd ar gael, mewn fformat sy'n gweithio iddynt. Efallai fod darparwyr unigol yn darparu un lefel neu fwy o gymorth ond dylai comisiynwyr sicrhau bod pob un o'r tair lefel ar gael ac yn cael eu cyfleu'n glir i weithwyr proffesiynol a'r cyhoedd.

Wrth gysylltu â sefydliad, mae angen i'r dull atgyfeirio i'r gwasanaeth fod yn glir gyda dealltwriaeth o'r amrywiaeth o wasanaethau sydd ar gael, gan gynnwys amcangyfrif o'r amser aros am y gymorth hwnnw, lle mae rhestr aros yn bodoli.

Mae angen i'r darparwr sicrhau bod y broses asesu ar gyfer atgyfeirio i'w gwasanaeth yn glir ac yn ddealladwy, gan gasglu'r wybodaeth sydd ei hangen yn unig i sicrhau asesiad llawn o anghenion y person mewn profedigaeth. Ar ôl casglu'r wybodaeth hon a thrafod canlyniad yr asesiad gyda'r person, os yw'n glir y bydd ei anghenion yn cael eu diwallu'n well gan ddarparwr arall (o ran cymhlethdod yr angen, arbenigedd, math o wasanaeth sydd ar gael, neu gymorth mwy amserol), yna dylid cynnig atgyfeirio'r person mewn profedigaeth ymlaen at sefydliad arall.

Gellid atgyfeirio'r person ymlaen ar ddechrau'r cymorth profedigaeth neu'n ystod y camau cychwynnol, er enghraifft, ar ôl gweld y person mewn profedigaeth am y tro cyntaf neu ar ôl ychydig o sesiynau.

Er enghraifft, os oes angen darpariaeth iechyd meddwl mwy arbenigol, dylai'r atgyfeiriad i'r gwasanaeth hwnnw gael ei hwyluso gan ofal sylfaenol, er y gallai fod angen rhagor o

¹¹ Safonau Gwasanaeth Gofal Profedigaeth : Cymdeithas Gwasanaethau Profedigaeth a Gofal Galar Cruse, 2014

wybodaeth glinigol gan gynnwys asesiad iechyd meddwl gan y tîm Iechyd Meddwl Sylfaenol. (Gweler Atodiad 1. Adran 1.2 mewn perthynas â chyfrifoldebau comisiynwyr a darparwyr).

Mewn unrhyw achos lle bydd person yn cael ei gyfeirio ymlaen, bydd yn bwysig i'r ddau sefydliad (yr un sy'n atgyfeirio a'r un sy'n derbyn yr atgyfeiriad), sicrhau bod y broses yn cael ei rheoli'n briodol, nad yw'r person mewn profedigaeth yn teimlo ei fod "wedi cael ei anghofio", a'i fod yn dal i allu cael cymorth yn ystod y cyfnod pontio.

Bydd adegau hefyd (fel drwy gydol y pandemig neu ar ôl profedigaeth fawr) lle dylai gwasanaethau fynd ati'n rhagweithiol i estyn allan at gymunedau i gynnig gofal a chymorth mewn profedigaeth.

13. Hunan-reolaeth/Gofal

Mae iechyd, gofal cymdeithasol, partneriaid yn y trydydd sector a defnyddwyr gwasanaeth yn ganolog i'r gwaith o gynllunio, dylunio a darparu gwasanaethau profedigaeth.

Mae dulliau sy'n grymuso pobl i reoli eu profedigaeth eu hunain, fel canllawiau hunan-gymorth, yn gallu bod yn effeithiol iawn. Bydd angen i staff iechyd a gofal fabwysiadu'r dulliau hyn er mwyn gwella ansawdd y canlyniadau a'r profiad i unigolion a sicrhau'r mynediad gorau posibl at adnoddau a lleihau amrywiadau ar draws gwasanaethau. Bydd angen i wasanaethau asesu a chynllunio i flaenoriaethu'r rheini sydd â'r angen mwyaf dybryd ac ystyried diwallu'r galw cynyddol posibl. Bydd sicrhau bod profedigaeth yn "fusnes i bawb" yn cefnogi defnyddio hunanreolaeth ac adnoddau cymunedol ehangach i wella iechyd a llesiant yn gyffredinol. Dylai cyfeirio at ffynonellau cymorth fod yn rhan o bob gofal ar ôl profedigaeth.

14. Sicrhau Canlyniadau

Er bod galar yn gallu bod yn gymhleth beth bynnag oedd cam olaf bywyd y person, gwyddom fod profiadau a chanfyddiadau o gyfathrebu gwael, gofal gwael, neu ofid heb ei reoli yn gallu gwneud profedigaeth yn anos o lawer. Mae lliniaru trallod y rheini sydd mewn profedigaeth yn un rheswm dros ddarparu gofal diwedd oes da, ac mae'r rhan fwyaf ohono y tu hwnt i gwmpas y fframwaith hwn, ond mae'n rhaid i'r ffordd o drin profedigaeth gael ei gyfateb gan roi sylw i ofal y rheini sydd â salwch cronig a chynyddol sy'n byrhau bywyd a gofalu am bobl sy'n marw.⁷ Mae cynnwys teuluoedd a chreu atgofion ar hyd bob cam o'r llwybr gofal, yn ogystal ag yn ystod gofal diwedd oes, yn arbennig o bwysig.

Er mwyn sicrhau'r canlyniadau gorau posibl, bydd angen adnoddau ar gyfer profedigaeth ym mhob rhan o'r system. Bydd gweithio rhyngbroffesiynol a phartneriaeth cadarn ar draws y sectorau iechyd, gofal cymdeithasol, y trydydd sector a'r sector annibynnol yn cynyddu'r adnoddau sydd ar gael i gefnogi canlyniadau gwell.

Ar draws Cymru mae llawer o amrywiaeth o ran darparu cymorth profedigaeth o ansawdd yn amserol. Bydd mabwysiadu mesurau canlyniadau y rhoddir gwybod amdanynt ar sail tystiolaeth yn sicrhau bod gofal yn cael ei ddarparu'n deg yn ôl yr angen. Mae gan hyn y

fantais ychwanegol o ganfod anghydraddoldebau iechyd o ran mynediad at gymorth amserol ac effeithiol mewn profedigaeth. Bydd hefyd yn rhoi cyfle i gynllunwyr iechyd a gofal sicrhau tegwch o ran ymateb i brofedigaeth ledled Cymru.

15. Cysylltiadau â Gwaith / Rhaglenni eraill

Dylid darllen a gweithredu'r fframwaith hwn ar y cyd â nifer o raglenni gwaith cysylltiedig eraill. Mae nifer o'r rhaglenni hyn yn cael eu rhestru yn Atodiad 4.

16. Camau i'w Cymryd

Er mwyn i Gymru ddiwallu anghenion y boblogaeth o ran profedigaeth, mae angen gweithredu ar lefel genedlaethol, rhanbarthol a lleol.

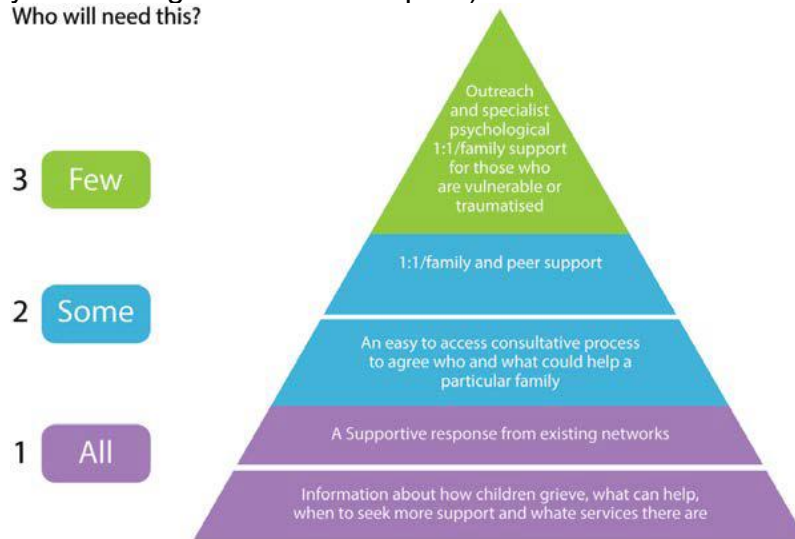
Y Bwrdd Gofal Diwedd Oes sy'n bennaf gyfrifol am ofal a chymorth mewn profedigaeth yng Nghymru a thrwy'r Grŵp Llywio Cenedlaethol ar gyfer Profedigaeth, bydd yn darparu'r arweinyddiaeth a'r oruchwyliaeth barhaus sydd eu hangen i roi'r fframwaith hwn ar waith ac i gefnogi cynllunio rhanbarthol a lleol. Bydd hyn yn cynnwys:

- Monitro gweithrediad y safonau profedigaeth (Atodiad 1) a chynghori Llywodraeth Cymru ynghylch y camau/adnoddau pellach sydd eu hangen;
- Gweithio gyda byrddau iechyd i ganfod arweinydd gweithredol ar gyfer gofal a chymorth mewn profedigaeth;
- Ystyried anghenion penodol cymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig a grwpiau difreintiedig eraill o ran profedigaeth.
- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu a / neu weithredu llwybrau cyfeirio clir ar gyfer grwpiau penodol o gleientiaid;
- Cefnogi darparwyr profedigaeth i gyflwyno mesurau canlyniad profedigaeth cenedlaethol a nodwyd ar gyfer oedolion a phlant/pobl ifanc;
- Datblygu safonau ansawdd ar gyfer cynllunio a chyflwyno rhaglenni hyfforddi cenedlaethol i sicrhau bod profedigaeth yn "fusnes i bawb", gan hyrwyddo dull grymusol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn ac sy'n cael ei fabwysiadu gan bawb;
- Gwreiddio datblygiadau mewn technoleg a ffyrdd mwy clyfar o weithio i gefnogi'r galw cynyddol am gymorth mewn profedigaeth a gwella mynediad, canlyniadau a phrofiad;
- Hyfforddi ac uwchsgilio'r timau amlddisgyblaethol ac amlasiantaethol ehangach, hyrwyddo hunanreolaeth a chyd-gynhyrchu gofal ochr yn ochr â mynediad at amrywiaeth o ddarpariaeth arbenigol ar gyfer profedigaeth.
- Gweithredu a monitro'r fframwaith; a gwerthuso.

Atodiad 1 – Safonau

Mae'r angen am gymorth mewn profedigaeth (gan gynnwys galar disgwylidig / cyn profedigaeth) eisoes wedi cael ei nodi. Mae'n bwysig i'r rheini sy'n comisiynu gwasanaethau profedigaeth, y rheini sy'n darparu'r gwasanaeth, ac i bobl mewn profedigaeth a fydd yn derbyn y gwasanaeth hwnnw yn y pen draw, fod ganddynt ffydd bod mesurau ar waith i sicrhau (a) bod cymorth ar gael iddynt a (b) ei fod yn cwrdd â'r safon ofynnol. Mae'r Gynghrair Profedigaeth Genedlaethol, yn ei dogfen *A Guide to Commissioning Bereavement Services in England* yn rhoi disgrifiad o sut beth yw

darpariaeth leol dda ar gyfer plant mewn profedigaeth a'u rhieni a'u gofalmwyr (a ddangosir yma i ddangos modelau darparu):
Who will need this?

1.1 Llywodraeth

Dylai'r Llywodraeth sicrhau bod llwybr clir yn bodoli ar gyfer codi materion sy'n ymwneud â phrofedigaeth a rhoi sylw iddynt.

1.2 Comisiynwyr

(a) Dylai comisiynwyr sicrhau y gellir darparu gofal a chymorth o'r safon briodol i blant, pobl ifanc ac oedolion, fel y gellir diwallu eu hanghenion o ran profedigaeth gan ystyried eu ffydd, eu diwylliant, eu rhywedd, eu statws economaidd a'u lleoliad yng Nghymru. Mae hyn yn cynnwys cynorthwyo pobl sydd mewn profedigaeth i ddeall sut mae plant yn galaru.

(b) Dylai comisiynwyr sicrhau bod unrhyw un sy'n profi profedigaeth yn cael gwybodaeth gyfredol a pherthnasol am y gymorth sydd ar gael iddynt. Bydd hyn yn cynnwys y bobl hynny sydd efallai'n ei chael hi'n anodd cael gafael ar gymorth mewn profedigaeth (ee oherwydd anabledd) neu sydd mewn grwpiau sydd wedi cael eu tangynrychioli yn hanesyddol (ee LGBTQ+).

(c) Dylai comisiynwyr sicrhau bod pobl yn cael asesiad risg profedigaeth ar y pwynt cyswllt cyntaf mewn gwasanaeth.

(d) Dylai comisiynwyr sicrhau bod gwasanaethau profedigaeth a all fodoli eisoes o fewn Cyfarwyddiaethau eu Byrddau lechyd unigol yn cael eu cydlynu'n briodol i ddarparu lefel gyson o wasanaeth i bobl mewn profedigaeth.

(e) Dylai comisiynwyr ddangos bod digon o gymorth ar gael dan bob un o'r categorïau canlynol:

Categori	Math o Gymorth	Y Safon sy'n Ofynnol
Ar gael i'r holl bobl mewn profedigaeth (NICE cydran 1 Cyffredinol)	Cyfrifoldebau'r Comisiynwyr: Sicrhau bod digon o ofal anffurfiol, rhwydweithiau cefnogi a gwasanaethau gwybodaeth ar gael, a bod yr wybodaeth a ddarperir bob	Yn gywir ac yn amserol Gwybodaeth am sut mae delio â materion ymarferol.

	<p>amser yn gyfredol, ac ar gael mewn amrywiaeth o fformatau ac ieithoedd.</p> <p>Cyfrifoldebau Darparwyr: Gwybodaeth am brofedigaeth a'r cymorth sydd ar gael, a amlinellir fel rhan o sgwrs â'r unigolyn sydd mewn profedigaeth neu aelod o'r teulu.</p> <p>Darperir deunyddiau drwy daflenni neu rhoddir fanylion adnoddau ar-lein. Dysgu pa gymorth byddai modd ei ddarparu drwy rwydweithiau cymdeithasol anffurfiol. Efallai bydd rhai darparwyr hefyd yn galluogi cymorth gan gymheiriaid/cymdeithasol drwy gynnal grwpiau neu weithgareddau cymdeithasol.</p>	<p>Gwybodaeth am alar ac ymdopi â phrofedigaeth ar gael</p> <p>Cyfeirio ar sut mae cael gafael ar fathau eraill o gefnogaeth yn cael ei ddeall.</p>
<p>Ar gael i rai pobl mewn profedigaeth</p> <p>(NICE cydran 2 <i>Dethol / Wedi'i dargedu</i>)</p>	<p>Cyfrifoldebau'r Comisiynwyr: Sicrhau bod capasiti ar gael i gefnogi pobl mewn profedigaeth sy'n gofyn am hynny, yn enwedig ar gyfer y bobl hynny a allai fod mewn perygl o ddatblygu anghenion mwy cymhleth.</p> <p>Cyfrifoldebau Darparwyr: Mae pobl yn cael eu cefnogi i fyfyrion ynghylch eu galar nhw / galar eu plant, yn unigol neu mewn amgylchedd grŵp.</p> <p>Cefnogaeth drwy grwpiau cyfeillio / grwpiau ffydd / grwpiau cymunedol eraill, fel sy'n briodol i'r amgylchiadau unigol; gweithwyr cymorth profedigaeth wedi'u hyfforddi.</p>	<p>Gweler safonau craidd, a1.3 isod ac a1.4 mesurau manwl</p>
<p>Ar gael i nifer fach o bobl mewn profedigaeth</p> <p>(NICE cydran 3 <i>Dynodwyd</i>)</p>	<p>Cyfrifoldebau'r Comisiynwyr: Sicrhau bod mwy o gymorth arbenigol ar gael, ac yn hygyrch.</p> <p>Dod o hyd i'r bobl hynny a allai fod mewn perygl oherwydd anghenion cymhleth neu oherwydd effeithiau galar hirdymor neu gymhleth. Byddai hyn yn cynnwys effaith galar ar</p>	<p>Gweler safonau craidd, a1.3 isod ac a1.4 mesurau manwl</p>

	ddatblygiad niwroseicolegol emosiynol plentyn/person ifanc). Cyfrifoldebau Darparwyr: Sicrhau bod y lefel briodol o arbenigedd yn ei lle i ddiwallu'r lefel uchel hon o angen, lle mae angen ymyriadau arbenigol.	
--	--	--

1.3 Safonau Craidd ar gyfer Darparwyr Gwasanaethau Profedigaeth

(a) Mae'r canlynol yn safonau craidd y disgwylir i ddarparwyr cymorth mewn profedigaeth eu dilyn, a gallu eu dangos fel rhan o adolygiad rheolaidd o wasanaethau. Fe'u cynlluniwyd i fod yn glir, yn gryno ac yn gynhwysfawr a dylid eu defnyddio ar gyfer cynllunio, darparu ac adolygu ansawdd yr holl ofal profedigaeth.

Fe'u cymerwyd o *Safonau Gwasanaeth Gofal Profedigaeth, 2014* a gynhyrchwyd gan y Gymdeithas Gwasanaethau Profedigaeth a Gofal Galar Cruse, ac a gymeradwywyd gan y Gynghrair Galar Genedlaethol, yn dilyn nawdd gan yr Adran Iechyd. Dyma yw'r *Egwyddorion Sylfaenol* ar gyfer darparu gwasanaethau gofal mewn profedigaeth.

Cyfrinachedd: dylai gwasanaethau barchu cyfrinachedd a phreifatrwydd pob person mewn profedigaeth ac unrhyw wybodaeth a rennir ganddynt, gan roi sylw dyledus i ddiogelu, cydsynio a diogelu data.

Parch: dylai gwasanaethau barchu unigolrwydd galar ac anghenion pob person mewn profedigaeth, gan drin pob unigolyn â thosturi a sensitifrwydd.

Cydraddoldeb ac Amrywiaeth: dylai gwasanaethau fod yn anwahaniaethol a heb ragfarn, gan gydnabod ac ymateb i gredoau personol a sefyllfaoedd unigol gan gynnwys (ond heb fod yn gyfyngedig i) oedran, diwylliant, anabledd, rhywedd, rhywioldeb, hil, crefydd ac ysbrydolrwydd (Deddf Cydraddoldeb 2010).

Ansawdd: dylai gwasanaethau sicrhau bod pawb sy'n darparu cymorth i bobl sydd mewn profedigaeth, boed hynny'n gyflogedig neu'n wirfoddol, yn meddu ar y sgiliau, yr wybodaeth, yr hyfforddiant, yr oruchwyliaeth a'r gefnogaeth sy'n berthnasol i'w rôl, a bod gwasanaethau'n gweithio i wella'r hyn maent yn ei gynnig.

Diogelwch: dylai gwasanaethau fod â phrosesau recriwtio cadarn, gan gynnwys lefelau priodol o glirio gyda'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd a datblygiad parhaus i staff/gwirfoddolwyr. Mae angen rhoi sylw priodol i arferion diogel a moesegol er mwyn amddiffyn pobl sydd mewn profedigaeth a'r rheini sy'n gweithio gyda nhw. Rhaid i'r prosesau diogelu angenrheidiol fod ar waith a rhaid cael tystiolaeth o atebolrwydd drwy drywydd archwilio.

Mae cymorth mewn profedigaeth yn seiliedig ar amrywiaeth o safonau, gan gynnwys safonau proffesiynol a osodir gan eu sefydliad eu hunain, neu gan gorff proffesiynol. Hefyd, efallai y bydd safonau a mesurau canlyniadau eraill i fodloni gofynion lleol, neu fel sy'n ofynnol gan gyllidwyr neu fel rhan o gytundebau lefel gwasanaeth neu ddogfennau comisiynu eraill.

1.4 Mesurau Manwl ar gyfer Darparwyr Cymorth Profedigaeth

Dylai darparwyr cymorth mewn profedigaeth ystyried mabwysiadu rhai neu'r cyfan o'r mesurau canlynol, neu unrhyw fesurau eraill y cytunir arnynt gyda'u cyllidwyr.

1.4.1 Mynediad at y gwasanaeth

(a) *Cofrestru / Atgyfeirio*: Yn dilyn ymholiad gan unigolyn mewn profedigaeth, dylid cysylltu am y tro cyntaf o fewn pum niwrnod gwaith.

(b) *Asesu Risg*: Rhaid cynnal asesiad cynhwysfawr o anghenion yr unigolyn mewn profedigaeth ac mae'n rhaid i unigolyn wedi'i hyfforddi sy'n meddu ar y sgiliau angenrheidiol gyflawni asesiad risg. Gall hyn gynnwys trefnu cymorth blaenoriaeth uwch ar gyfer y bobl hynny y pennir eu bod yn wynebu'r risg fwyaf, neu atgyfeirio'r cleient i gael rhagor o gymorth arbenigol yn rhywle arall.

(c) *Amseroedd aros am gymorth*: dylid rhoi amcangyfrif o'r amser aros yn fras wrth gofrestru â'r gwasanaeth am y tro cyntaf. Bwriad hyn yw rhoi canllaw cyffredinol yn unig ar yr amser y gall gymryd i ddarparu cymorth.

(d) *Cadw mewn cysylltiad*: lle mae pobl sydd mewn profedigaeth ar restr aros am gymorth, dylid cadw cysylltiad rheolaidd er mwyn rhoi tawelwch meddwl iddynt a gwneud yn siŵr nad yw eu sefyllfa wedi newid. Dylai hyn ddigwydd bob pedair wythnos o leiaf, ac os gwelir y gallai darparwr arall ddarparu cymorth mwy amserol, yna dylid trafod hyn a chyfeirio ymlaen at y gwasanaeth arall a gynigir.

(e) *Adolygu*: Os bydd rhywun yn dal i ddisgwyl am gymorth ar ôl cyfnod o ddeuddeg wythnos, dylid cynnal trafodaeth gyda'r person mewn profedigaeth i drafod ei sefyllfa bresennol, ei anghenion ar ôl tri mis ac a ellir darparu cefnogaeth ac a oes modd darparu cymorth o ffynhonnell arall.

1.4.2 Monitro'r gwasanaeth a ddarperir

(a) *Goruchwylio a Monitro*: rhaid monitro'r holl wasanaethau a ddarperir i sicrhau diogelwch y cleient a darparwr y cymorth hwnnw, a'u bod yn gweithredu'n foesebol.

(b) *Gwerthusiad Diwedd y Cymorth*: rhaid cael proses ar waith i fonitro ansawdd y gwasanaeth a ddarperir gyda mesurau meintiol (ee defnyddio adnoddau gwerthuso cydnabyddedig fel y Canlyniadau Clinigol mewn Gwerthusiad Rheolaidd CORE-10) ac ansoddol (ee holiaduron i'w llenwi yn y sesiwn cymorth olaf).

Mae offer eraill y gellir eu defnyddio yn ôl yr angen (nid yw CORE 10 yn briodol ar gyfer plant ifanc, felly rhaid defnyddio dulliau gwerthuso eraill).

(c) *Mesurau Gwerthuso*: Dylai'r rhain gynnwys canfyddiad y cleient o amseroedd aros, rhwyddineb y cyswllt cychwynol a/neu'r atgyfeiriad dilynol, dealltwriaeth o anghenion y cleient a lefel yr empathi a ddangoswyd, digonolrwydd y cymorth a roddwyd, dealltwriaeth o'r camau nesaf a / neu atgyfeirio at gymorth arall lle bo hynny'n briodol.

1.4.3 Adolygu

Bydd anghenion pobl mewn profedigaeth, a fynegir gan gydweithwyr yn nhîm Profiad Cleifion Llywodraeth Cymru, ynghyd ag ymchwil o ofal lliniarol a phrofedigaeth, yn cael eu cynnwys yn yr adolygiad a'r diweddariad o'r mesurau hyn.

1.5 Defnyddio'r Safonau Profedigaeth

Bydd comisiynwyr yn gyfrifol am weithredu'r safonau hyn ar lefel ranbarthol a/neu leol. Bydd darparwyr gofal mewn profedigaeth yn gyfrifol am weithredu'r safonau hyn ar lefel sefydliadol.

ATODIAD 2 – AELOD O'R GRŴP LLYWIO PROFEDIGAETH CENEDLAETHOL

Aelod	Teitl	Sefydliad
Dr Idris Baker (Cadeirydd)	Arweinydd Clinigol Cenedlaethol Gofal Lliniarol/Diwedd Oes	Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda
Gareth Hewitt	Pennaeth Iechyd Pobl Hŷn	Llywodraeth Cymru
Alison Lott	Uwch Reolwr, Iechyd Pobl Hŷn	Llywodraeth Cymru
John Moss	Arweinydd Profedigaeth Cenedlaethol	Llywodraeth Cymru
Vivienne Collins	Rheolwr Polisi, Iechyd Pobl Hŷn	Llywodraeth Cymru
Gareth Howells	Swyddog Nyrsio	Llywodraeth Cymru
Yr Athro Lesley Bethell	Cadeirydd	Grŵp Llywio Compassionate Cymru
Daisy Shale	Swyddog Arweiniol yr Archwilydd Meddygol	Gwasanaeth Archwilwyr Meddygol, Cymru
Janette Bourne	Cyfarwyddwr	Gofal Galar Cruse Cymru
Anita Hicks	Arweinydd Clinigol	Elusen Profedigaeth Plant Sandy Bear
Helen French	Cynrychiolydd Hosbiau	Hosbis y Ddinas
Claire Cotter	Cydlynnydd Cenedlaethol ar gyfer Atal Hunanladdiad a Hunan-niwed	Rhaglen Gydweithredol GIG Cymru
Jessica Reeves	Rheolwr Materion Cyhoeddus ac Ymgyrchoedd	SANDS (Cymdeithas Marw-enedigaethau a Marwolaethau Newyddanedigion)
Jessica Evans	Cynrychiolydd profiad cleifion	Triniaeth Deg i Gymru
Sue Phelps	Cyfarwyddwr	Cymdeithas Alzheimer
Ian Stevenson	Cadeirydd ac Uwch Nyrs	Grŵp Iechyd a Lles Ysbrydol Cymru Gyfan
Dr Emily Harrop	Cydymaith Ymchwil. Canolfan Ymchwil Gofal Lliniarol Marie Curie.	Prifysgol Caerdydd
Dr Anthony Byrne	Cyfarwyddwr Clinigol Canolfan Ymchwil Gofal Lliniarol Marie Curie.	Prifysgol Caerdydd
Josie Anderson	Rheolwr Ymgyrchoedd a Pholisi	Bliss
Alex Walsby	Uwch Nyrs Profedigaeth	Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda
Rocio Cifuentes	Prif Weithredwr	Tîm Cymorth Ieuenctid a Lleiafrifoedd Ethnig Cymru
Melanie Lewis	Cydlynnydd Gofal Diwedd Oes	Rhaglen Gydweithredol GIG Cymru
Charity Garnett	Nyrs Gofal Lliniarol Gogledd Powys a Chydlynnydd Prosiect Profedigaeth	Bwrdd Iechyd Addysgu Powys
Jane Brewin	Prif Weithredwr	Tommy's
Rhian Mannings, MBE	Sylfaenydd a Phrif Swyddog Gweithredol	2 Wish Upon a Star
Dr Anne Johnson	Seicolegydd Clinigol Ymgynghorol Peditreg Gyffredinol	Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan
Dr Liz Gregory	Seicolegydd Clinigol Ymgynghorol	Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan
Sally Rees	Hwylusydd Iechyd a Gofal Cymdeithasol y Trydydd Sector Cenedlaethol	CGGC
Marika Hills	Rheolwr Partneriaeth Strategol, Cymru	Cymorth Canser Macmillan

Yr Athro Stuart Todd	Yr Adran Gwyddorau Bywyd ac Addysg	Prifysgol De Cymru
Dr Karen Pardy	Meddyg Teulu	Ciwstwr De Orllewin Caerdydd
Dr Rachel Lee	Meddyg Teulu	Ciwstwr De Orllewin Caerdydd

Atodiad 3 – Modelau Profedigaeth

Mae'r atodiad hwn yn rhoi enghreifftiau o fodolau a fframweithiau profedigaeth sydd ar waith yn y DU ar hyn o bryd.

2.1 Profedigaeth Plant

Mae'r modelau canlynol yn amlinellu'r gwahanol anghenion sydd gan "y rhan fwyaf o blant" "rhaid plant" ac "ychydig o blant" a'r ffordd orau o ddiwallu'r anghenion hyn, a chan bwy.

Mae'r **Rhwydwaith Profedigaeth Plant**, ar y cyd â Biwro Cenedlaethol y Plant, wedi cyhoeddi canllawiau ar *sut beth yw darpariaeth dda*, yn ogystal â beth yw *cymorth o ansawdd uchel*:

<http://www.childhoodbereavementnetwork.org.uk/media/96900/grief-matters-for-children-2017.pdf>

Mae'r **Irish Childhood Bereavement Framework**: yn annog oedolion sy'n gofalu am blant mewn profedigaeth i ddeall, yn y rhan fwyaf o sefyllfaoedd, y gellir cefnogi plant drwy ddarparu gwybodaeth gywir a chefnogaeth emosiynol drwy eu teulu a'u cymuned:

<https://www.childhoodbereavement.ie/professionals/standards-supporting-bereaved-children/>

2.2 Profedigaeth mewn Beichiogrwydd a Babanod

Mae'r **Llwybr Cenedlaethol ar gyfer Gofal mewn Profedigaeth (NBCP) ar gyfer Colli Beichiogrwydd a Cholli Babi** yn llwybr i wella'r gofal mewn profedigaeth y mae rhieni yn Lloegr yn ei gael ar ôl colli beichiogrwydd neu golli babi. Lanswyd naw o safonau gofal mewn profedigaeth NBCP yn ystod Wythnos Ymwybyddiaeth o Golli Plant 2018. Y rhain yw'r sail ar gyfer sefydlu'r rhaglen gyflwyno yn Lloegr.

<https://nbcpathway.org.uk/>

<https://nbcpathway.org.uk/nbc-standards>

2.3 Profedigaeth drwy hunanladdiad

[Mae **datblygu a darparu gwasanaethau cymorth profedigaeth lleol** yn adnodd a gynhyrchwyd gan y Gynghrair Atal Hunanladdiad Cenedlaethol a'r Bartneriaeth Cymorth ar ôl Hunanladdiad, a gefnogir gan Public Health England. Mae'r dogfennau hyn yn rhoi arweiniad ar gyfer datblygu a darparu gwasanaethau cymorth profedigaeth lleol, ac arweiniad ar werthuso gwasanaethau profedigaeth lleol. Adnodd cyffredin a ddefnyddir ledled y DU i gefnogi pobl sydd mewn profedigaeth oherwydd hunanladdiad yw 'Help Llaw' sydd ar gael yn Gymraeg a Saesneg ar wefan Dewis Cymru.](#)

<https://www.nspa.org.uk/home/our-work/joint-work/support-after-a-suicide-providing-local-services/>

[Dewis Cymru Help Llaw Cymru](#)

Atodiad 4 - Dolenni i ddogfennau canllawiau/fframweithiau eraill:

<https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-01/cynllun-cyflawni-ar-gyfer-gofal-lliniarol-a-diwedd-oes-2017.pdf>
https://llyw.cymru/canllawiau-ar-angladdau-covid-19/html?_ga=2.146461939.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
https://llyw.cymru/strategaeth-gofal-mamolaeth-2019-i-2024?_ga=2.18142462.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
https://llyw.cymru/strategaeth-atal-hunanladdiadau-hunan-niweidio-2015-i-2020?_ga=2.18142462.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
<https://www.nice.org.uk/guidance/qs189/chapter/Quality-statement-5-Supporting-people-bereaved-or-affected-by-a-suspected-suicide>
https://llyw.cymru/cytundeb-gofal-argyfwng-iechyd-meddwl-cynllun-gweithredu-2019-i-2022?_ga=2.14915697.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
https://llyw.cymru/unigrwydd-ac-ynysigrwydd-cymdeithasol-cysylltu-cymunedau?_ga=2.224664669.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
https://llyw.cymru/cynllun-cyflawni-ar-gyfer-camddefnyddio-sylweddau-2019-i-2022-0?_ga=2.244440002.673537908.1615803128-1328832431.1605532637
<https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-03/statutory-guidance-to-welsh-local-authorities-on-the-provision-of-independent-counselling-services.pdf>
<https://www.wales.nhs.uk/researchandresources/publications/nhswalesadvancefuturecareplans>
<http://advancecareplan.org.uk/who-could-speak-for-you-if-you-were-unable-to/>
[https://pcgc.gig.cymru/ein-gwasanaethau/gwasanaeth-archwilio-meddygol/ynghlyn-ar-gwasanaeth-archwilio-meddygol/.](https://pcgc.gig.cymru/ein-gwasanaethau/gwasanaeth-archwilio-meddygol/ynghlyn-ar-gwasanaeth-archwilio-meddygol/)